

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

вул. Інститутська, 9, м. Київ, 01601, Україна
телефон: 0-800-505-240
факс +380 (44) 230-20-33, 253-77-50
e-mail: nbu@bank.gov.ua Код ЄДРПОУ 00032106

NATIONAL BANK OF UKRAINE

9, Instytutska St., Kyiv, 01601, Ukraine
phone: 0-800-505-240
fax +380 (44) 230-20-33, 253-77-50,
e-mail: nbu@bank.gov.ua

Департамент фінансового моніторингу

Банкам України
Асоціації "Незалежна асоціація
банків України"
Асоціації українських банків

Про ризики, пов'язані із здійсненням
окремих фінансових операцій

Національний банк України (далі - Національний банк), керуючись пунктом 2 частини другої статті 14 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" (далі - Закон про запобігання) та статтею 66 Закону України "Про банки і банківську діяльність", вважає за необхідне звернути увагу на таке.

Національним банком під час здійснення нагляду за банками з питань дотримання ними вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, виявлені фінансові операції клієнтів банків (у тому числі фінансових компаній), характер або наслідки яких дають підстави вважати, що вони можуть бути пов'язані, зокрема, з конвертацією (переведенням) безготівкових коштів у готівку, здійсненням фіктивного підприємництва, уникненням оподаткування тощо.

Фінансова компанія, яка має відкритий(і) рахунок(и) в банку, здійснює перерахування безготівкових коштів на поточні рахунки великої кількості фізичних осіб – клієнтів різних банків як надання споживчих кредитів. У подальшому, кошти з поточних рахунків фізичних осіб, у тому числі з використанням вкладних (депозитних) рахунків¹, знімаються фізичними особами готівкою. Варто зазначити, що відповідно до укладених договорів кредити надаються фінансовою компанією фізичним особам на значні суми (орієнтовно декілька мільйонів гривень одній особі) на короткий термін

¹ Кошти, що надійшли на поточний рахунок фізичної особи, перераховуються на депозитний рахунок та отримуються в той же день або в найближчі операційні дні готівкою

ДОКУМЕНТ СЕД НБУ АСКОД

Підписувач Рожкова Катерина Вікторівна
Сертифікат 3122842E6867E654040000001E03000098060000
Дійсний до: 19.06.2020 15:29:36

Національний банк України

25-0006/7968 від 12.02.2019

користування (приблизно 6 - 8 місяців). При цьому оплата кредитної заборгованості за цих позичальників найчастіше проводиться юридичними особами за договорами переведення боргу та/або договорами поруки, тощо. В деяких випадках ця заборгованість оплачується безпосередньо фізичними особами - позичальниками, однак за рахунок коштів, які не є їх власними доходами, а надходять від юридичних осіб, наприклад, як фінансова допомога, тощо.

Джерелом походження коштів, які використовуються фінансовою компанією для видачі кредитів фізичним особам, є надходження від значної кількості новостворених юридичних осіб, зокрема, як повернення позики та оплата згідно з договорами про переведення боргу. Разом з цим, фінансова компанія в окремих випадках (перш, ніж перерахувати кошти фізичним особам), здійснює поповнення власного рахунку в іншому(их) банку(ах), з якого фактично перераховуються кошти на рахунки фізичних осіб. На рахунках юридичних осіб – контрагентів фінансової компанії акумулюються кошти від великої кількості інших юридичних осіб, які надходять з різним призначенням, зокрема як оплата за різноманітні групи товарів та послуг. При цьому кошти, які використовувались фінансовою компанією для видачі кредитів фізичним особам та кошти, які використовувались юридичними особами для оплати заборгованості за кредитами фізичних осіб, фактично надходили з одних і тих самих джерел.

Зазначені юридичні особи відповідають критеріям клієнтів, фінансові операції яких містять ознаки фіктивності, відповідно до листа Національного банку від 26.05.2017 р. № 25-0008/37888 “Про критерії для виявлення клієнтів, фінансові операції яких містять ознаки фіктивності”. Також виявлені випадки, в яких фізичні особи – позичальники одночасно є також керівниками та/або кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) юридичних осіб, які сплачують заборгованість за кредитами фізичних осіб на користь фінансової компанії.

Слід також зазначити, що фізичні особи – клієнти банків під час установлення ділових відносин та в процесі обслуговування надавали банкам інформацію про фінансовий стан, обсяг якої є недостатнім для встановлення відповідності фінансових операцій, зокрема, з отримання споживчого кредиту у значній сумі на короткий термін, їх фінансовому стану (в тому числі, з огляду на необхідність повернення отриманих кредитів).

Також мають місце випадки, в яких фінансова компанія видає споживчі кредити фізичним особам готівкою з каси підприємства, яка була попередньо підкріплена банком(ами) на підставі укладених фінансовою компанією з банком(ами) договорів інкасації. При цьому напрями використання фінансовою компанією коштів готівкою (наприклад, видача кредитів фізичним особам) та джерела походження безготівкових коштів (наприклад, оплата за договорами факторингу, переведення боргу, відступлення прав вимог тощо) не

відповідають одне одному. Детальний опис зазначеної схеми відображений у листі Національного банку від 19.07.2018 р. № 25-0008/39273 “Про попередження здійснення окремих фінансових операцій”.

Державною службою фінансового моніторингу України (далі - Держфінмоніторинг) у типологічних дослідженнях “Ризики використання готівки” за 2017 рік акцентується увага на широкому використанні готівки у схемах з легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у тому числі шляхом здійснення операцій з переведення безготівкових коштів у готівку.

До того ж, відкриття значної кількості рахунків однією юридичною особою у різних банківських установах, здійснення фінансових операцій з використанням договорів відступлення права вимоги/переведення боргу є одними з типових інструментів, які використовуються у схемах з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення (далі – легалізація доходів/фінансування тероризму), відповідно до Типологій легалізацій (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з використанням готівки та фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, затверджених наказами Держфінмоніторингу від 26.12.2011 № 264 та від 25.12.2015 № 166.

Варто зазначити, що високий обіг готівки та фіктивне підприємництво визначені основними ризиками легалізації доходів/фінансування тероризму, значними загрозами для фінансової системи та економічної безпеки України відповідно до Звіту взаємної оцінки України за результатами 5-го раунду оцінювання Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL)² та Звіту про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму³.

З огляду на вище зазначене, наявні підстави вважати, що описана схема фінансових операцій може використовуватись різними зацікавленими особами для “вилучення” коштів з легального обороту та переведення їх в тіньовий сектор економіки, а тому містить підвищений ризик використання послуг банку з метою легалізації доходів/фінансування тероризму.

Таким чином, проведення банком наведених вище фінансових операцій клієнтів, без здійснення банком достатніх заходів, зокрема, з вивчення клієнтів, якісного аналізу їх фінансових операцій, належного контролю та управління ризиками легалізації кримінальних доходів, може призвести, зокрема до виникнення ознак здійснення ризикової діяльності, що визначені в Положенні

² http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/03/zvit_ukr.pdf

³ http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.pdf

про застосування Національним банком України заходів впливу та здійснення банком ризикової діяльності в сфері фінансового моніторингу⁴.

Ураховуючи зазначене, рекомендуємо банкам вжити заходів з виявлення серед клієнтів таких, які здійснюють описані в цьому листі фінансові операції в значних обсягах (зокрема, з видачі фінансовою компанією кредитів фізичним особам на їхні поточні рахунки з подальшим переведенням таких коштів фізичними особами в готівку, в тому числі у випадках, у яких фінансова компанія та фізичні особи-позичальники є клієнтами різних банків), забезпечити ретельний, поглиблений та всебічний аналіз здійснених такими клієнтами фінансових операцій⁵. За результатами цього аналізу рекомендуємо переглянути рівень ризику зазначеним клієнтам та зважити ризики банку, пов'язані з виконанням операцій, що містять ризики використання послуг банку з метою легалізації доходів/фінансування тероризму, зокрема (але не виключно) юридичний ризик і ризик репутації.

Звертаємо увагу, що для забезпечення якісного аналізу фінансових операцій клієнтів з метою виявлення фінансових операцій, що не відповідають фінансовому стану або змісту діяльності клієнтів, банкам необхідно ретельно вивчати своїх клієнтів, адекватно оцінювати їх фінансовий стан, у тому числі вживати достатніх заходів з використанням ризик-орієнтованих підходів для визначення наявності/відсутності реальних фінансових можливостей ініціювати/ проводити операції на відповідні суми та встановлення джерел походження коштів клієнтів.

Так, з метою попередження проведення банками за дорученням клієнтів фінансових операцій, які містять/можуть містити ознаки здійснення банком ризикової діяльності, доцільно в межах вивчення клієнтів та аналізу їхніх фінансових операцій використовувати документи/інформацію, які розкривають, зокрема:

- економічну доцільність (сенс) проведення фінансових операцій для кожної із сторін правочину, а не виключно для клієнта відповідного банку;
- наявність достатніх реальних фінансових можливостей клієнта проводити (ініціювати) фінансові операції на відповідні суми, в тому числі наявність потенційних фінансових можливостей (наприклад, здійснювати оплату фізичною особою заборгованості за кредитом, наданим фінансовою компанією, у відповідних обсягах);
- відповідність джерел походження коштів, які надходять на рахунки клієнта банку та використовуються для проведення подальших фінансових операцій, змісту діяльності клієнта (ураховується інформація щодо змісту діяльності контрагентів клієнта, договірних відносин та призначення платежу).

Разом з цим, вжиття банком посилених заходів щодо клієнта має здійснюватися з урахуванням ризик-орієнтованих підходів відповідно до

⁴ затвердженому постановою Правління Національного банку України від 17.08.2012 N 346

⁵ Схематичне зображення наведених фінансових операцій додається до цього листа.

наявних та потенційних ризиків, які, водночас, не повинні розповсюджуватися на категорії клієнтів з низьким рівнем ризику, які здійснюють операції у незначних обсягах. Перш за все, банк має враховувати, що клієнти, які мають відкриті рахунки для виплат заробітної плати, стипендій, пенсій, інших соціальних виплат, не мають бути об'єктом зазначених посиленних заходів. Для мінімізації ризику використання послуг банку з метою легалізації доходів/фінансування тероризм, банк має забезпечити впровадження та ефективне використання ризик-орієнтованих підходів.

У разі встановлення банком невідповідності обсягів операцій, зокрема з видачі/отримання споживчих кредитів, фінансовому стану та змісту діяльності клієнта(ів), рекомендуємо банкам розглядати питання про відмову від встановлення (підтримання) ділових відносин (у тому числі шляхом розірвання ділових відносин) відповідно до статті 10 Закону про запобігання.

Просимо врахувати зазначені рекомендації в практичній діяльності для забезпечення належного рівня управління ризиками відповідно до вимог статті 11 Закону про запобігання.

Додаток: схематичнеображення наведених в листі фінансових операцій -
на 1 арк.

Перший заступник Голови
Національного банку України

Катерина РОЖКОВА